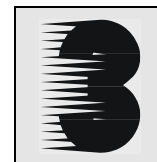

Cene energije za industrijske porabnike

mag. Djani BREČEVIČ

POVZETEK

Energetski zakon je pomemben dokument, ki vpliva na proces liberalizacije energetskega tržišča, saj delovanje energetskega sektorja temelji na tržnih principih. Z Energetskim zakonom se bodo torej zagotavljali pogoji za varno in zanesljivo oskrbo, hkrati pa se bo zagotavljala konkurenčnost na tržišču energije po načelih nepristranskosti in preglednosti, upošteva varstva potrošnikov. V referatu so prikazani temeljni principi pri določanju cen in nadzoru nad cenami energentov v R Sloveniji ter primerjava s stanjem v državah EU. Nadalje so analizirane paritete med cenami energentov v Sloveniji in državah EU ter vzroki za nastale spremembe. Pri analizi paritet med energenti oziroma konkurenčnosti energentov je izrednega pomena ustrezna davčna politika oziroma obremenitev cen posameznih energentov (energetski davek, CO₂ taksa, trošarina, davek na dodano vrednost itd.). S procesom deregulacije in liberalizacije energetskega tržišča je moč pričakovati tudi vpliv na cene energentov za industrijske uporabnike. Zato so v referatu prikazani principi pri kratkoročnem in dolgoročnem napovedovanju cen energentov.

DOLOČANJE CEN IN NADZOR NAD CENAMI – VLOGA DRŽAVE, PONUDNIKOV IN UPORABNIKOV

Blago in storitve (omenjamo le energente) na podlagi 2. člena Uredbe o listi blaga in storitev, za katere se uporabljajo ukrepi kontrole cen (Ur. L. RS, št. 80/00) so:

- električna energija za tarifne uporabnike;
- motorni bencin;
- plinsko olje;
- ekstra lahko kurilno olje;
- zemeljski plin iz transportnega omrežja;
- utekočinjen naftni plin.

Na podlagi 8. člena Zakona o kontroli cen (Ur. l. RS, št. 63/99) Vlada z uredbo določi ustrezne ukrepe kontrole cen, kadar gre za dejavnosti, v katerih ima posamezno podjetje ali enota, ki samostojno opravlja dejavnost ali nekaj podjetij monopolni ali obvladujoč položaj, pa so te dejavnosti nujne za zadovoljevanje potreb ljudi in organizacij. Ukrep kontrole cen traja, dokler obstaja zanj razlog, vendar ne dalj kot šest mesecev.

V 9. členu Zakona o kontroli cen so podani ukrepi kontrole cen:

- določitev najvišje cene, pri čemer podjetja ne smejo prodajati blago nad to ceno;
- določitev mehanizma cen, pri čemer se določi način oblikovanja cen, sestavine, ki jih podjetje sme ali mora ali ne sme upoštevati, in merila, po katerih se cene ali njihove sestavine morajo ali smejo oblikovati

Ker Slovenija nima lastnih energetskih virov na segmentu tekočih in plinastih goriv, so izvajalci dejavnosti distribucije naftnih derivatov in izvajalci dejavnosti transporta zemeljskega plina pri uvozu vezani na cene, ki se oblikujejo na svetovnih naftnih trgih in na tečaj ameriškega dolarja (USD).

Gibanja cen naftnih derivatov v R Sloveniji so, tako kot tudi v ostalih evropskih državah, pod vplivom izredno dinamičnih sprememb, ki jih narekujejo svetovni naftni trgi. Od začetka leta 2000 je opazen trend rasti cen surove nafte in naftnih derivatov na svetovnih borzah, ki izvira še iz leta 1999, kar povzroča hitra cenovna nihanja.

Vlada R Slovenije je konec marca letošnjega leta na podlagi 8. in 9. člena Zakona o kontroli cen (Ur. L. RS, št. 63/99) sprejela Uredbo o oblikovanju cen naftnih derivatov (Ur. I. RS, št. 29/00), ki je stopila v veljavo dne 4.4.2000 in predstavlja metodologijo oblikovanja cen motornih bencinov v R Sloveniji.

Podlaga za pripravo metodologije oziroma modela je predstavljal program liberalizacije cen ter Resolucija o strategiji rabe in oskrbe Slovenije z energijo, ki jo je sprejel Državni zbor 11.1.1996 (Ur. L. RS, št.9/96). Resolucija opredeljuje, da so cene energije oziroma energentov, ki se pretežno ali v celoti uvažajo, oblikovane v odvisnosti od cen na svetovnih borzah in ustreznega deviznega tečaja. Model oblikovanja cen naj bi predstavljal prehodno obdobje med režimom uravnanih cen, ki je bil v Sloveniji uporabljen do aprila 2000 in cenovno liberalizacijo trga.

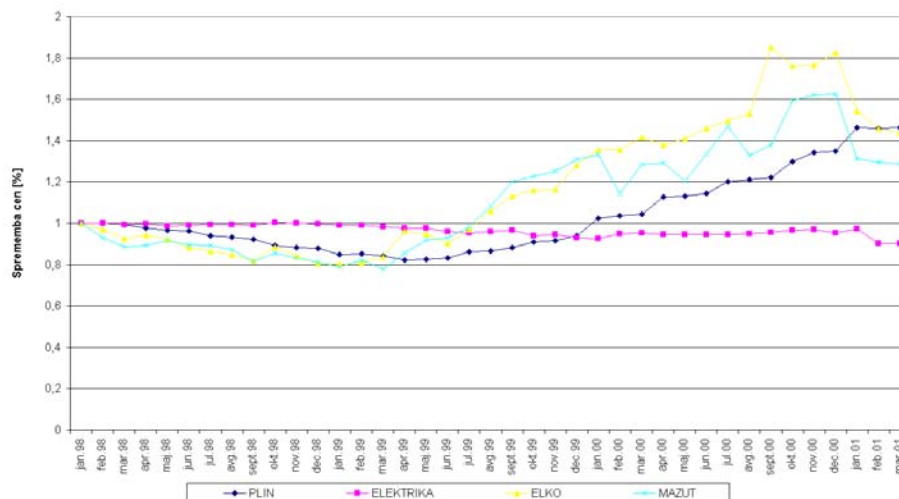
Cena zemeljskega plina se je v Sloveniji spreminjala na podlagi 9. člena zakona o kontroli cen (Uradni list št. 63/99) in sicer z vladno uredbo o določitvi najvišje povprečne prodajne cene zemeljskega plina iz transportnega omrežja.

Takšna metodologija je bila primerna za obdobja, ko so cene zemeljskega plina relativno stabilne. V obdobjih, ko so se cene dinamično spreminjale, je imela omenjena metodologija za posledico nastajanje disparitet cen zemeljskega plina do cen naftnih derivatov ter nestroškovni princip poslovanja podjetja za transport zemeljskega plina. Zato je Vlada R Slovenije sprejela Uredbo o oblikovanju povprečne prodajne cene zemeljskega plina iz transportnega omrežja (Ur. I. RS, št. 97/00 z dne 20.10.2000 in Ur. I. RS, št. 02/01 z dne 12.01.2001). Z omenjenima Uredbama se določa model oblikovanja povprečne prodajne cene zemeljskega plina iz transportnega omrežja, sestavine, ki jih podjetje, ki se ukvarja s prodajo zemeljskega plina upošteva ter merila, po katerih se prodajna cena oblikuje. Skladno z določili Uredbe se prodajna cena zemeljskega plina na transportnem omrežju oblikuje v odvisnosti od spremembe borznih cen kurilnega olja, ekstra lahkega kurilnega olja, surove nafte BRENT, tečaja USD in EUR-a ter pribitka.

ANALIZA SPREMINJANJA PARITETE CEN 1998 – 2000

Pariteta cen se je tako v državah EU kot v Sloveniji v zadnjih dveh letih spremenila. Vzrok temu je predvsem porast cene surove nafte na eni strani, ter učinki deregulacije in liberalizacije energetskih tržišč na drugi strani. V naslednjem diagramu so prikazane podražitve posameznih energentov za tipične industrijske uporabnike, ki so opisani v nadaljevanju.

Slika 1: Spreminjanje paritete cen med posameznimi gorivi

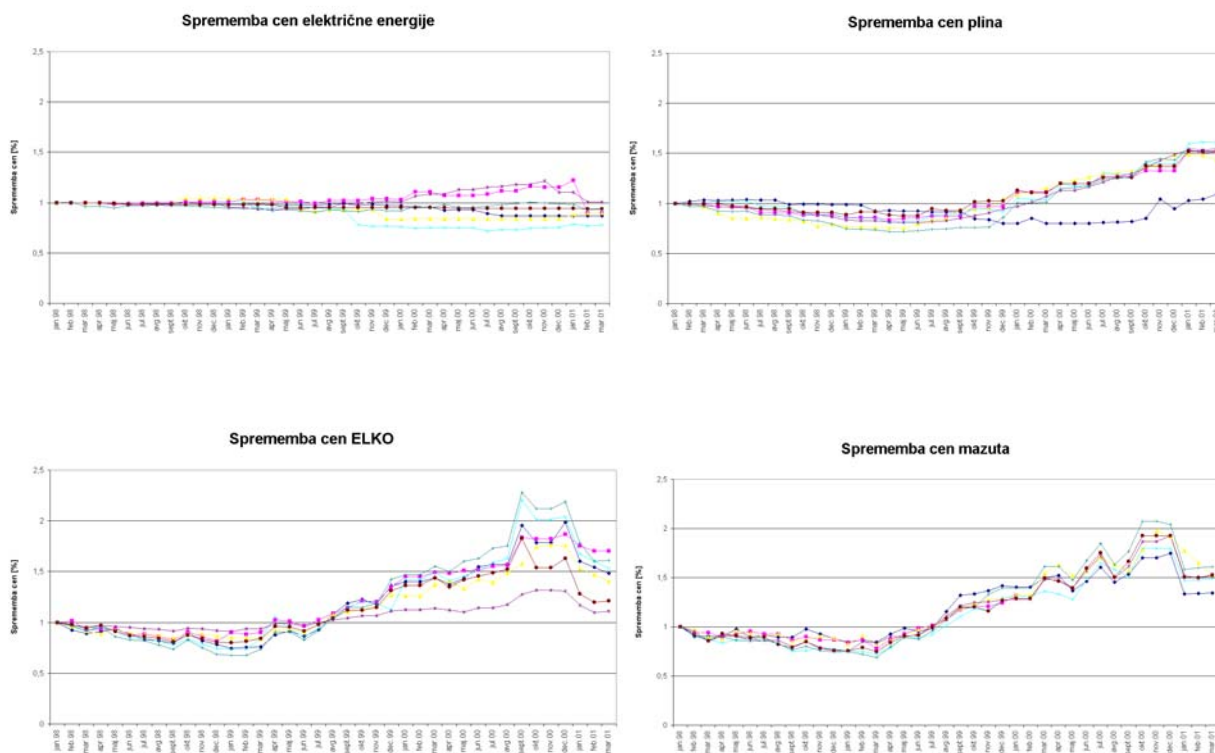

STANJE V DRŽAVAH EU

Za namene prikaza stanja EU smo analizirali spremembe cen posameznih goriv za obdobje od januarja 1998 do marca leta 2001. Pri analizi smo upoštevali 7 držav in sicer: Veliko Britanijo, Nizozemsko, Belgijo, Francijo, Italijo, Španijo in Nemčijo. V naslednjih diagramih so prikazane mesečne spremembe v odstotkih glede na ceno v januarju 1998. V cenah so upoštavani vsi davki, razen davka na dodano vrednost.

Iz diagramov je razvidno, da je povečanje cen najbolj izrazito pri ekstra lahkem kurilnem olju (ELKO), ter pri mazutu, kjer so se cene v obravnavanem obdobju povečale v povprečju za 42 %. Najbolj »homogeno« so se cene spreminjale pri zemeljskem plinu in mazutu, medtem ko so pri električni energiji in ELKO opazne velike razlike v posameznih državah.

Slika 2: Primerjava spreminjanja cen po državah

Električna energija

Pri analizi spreminjanja cen električne energije smo za referenčnega uporabnika izbrali podjetje z letnim odjemom 24 GWh. V obravnavanem obdobju so se cene električne energije dražile v Italiji in na Nizozemskem. Občuten padec cen je opazen pri Nemčiji od oktobra 2000, postopno znižanje pa pri Španiji, Veliki Britaniji in Franciji. V Belgiji se cene v tem obdobju niso spremenile.

Zemeljski plin

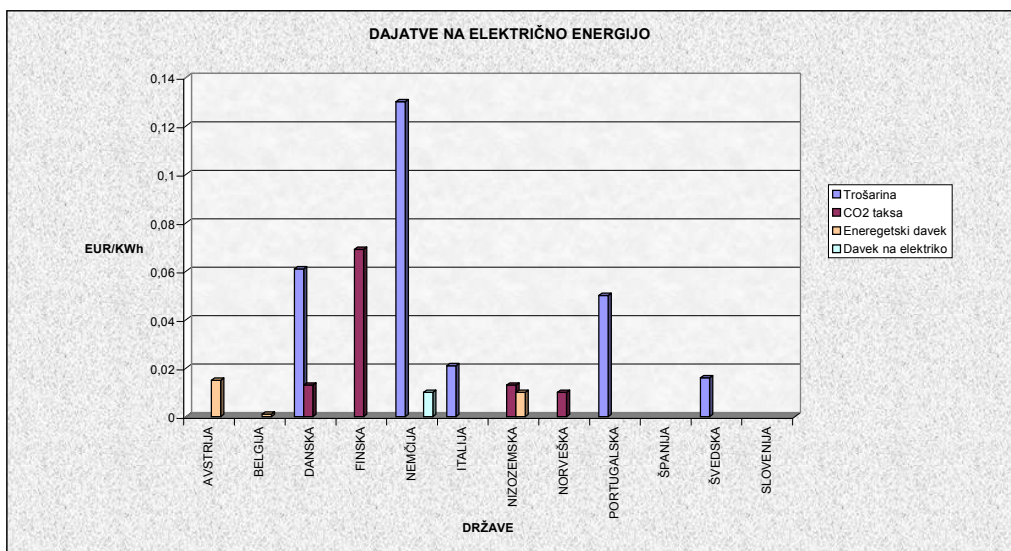
Pri zemeljskem plinu je mogoče zaključiti, da se cene v vseh državah, z izjemo Velike Britanije, enakomerno spreminjajo. V povprečju se je zemeljski plin za referenčne odjemalce (odjem 1 mio m³ ter z LF 0,9) podražil za 50 %. Enakomernosti spreminjanja cen je mogoče pripisati vezanosti cene zemeljskega plina na surovo nafto in naftne derivate. Ta vezanost pa ni občuljiva na kratkoročna (mesečna) nihanja borznih cen naftnih derivatov.

Na cene energentov v energetskem sektorju je posebno vlogo odigrala cena surove nafte. Cena nafte Brent se je od januarja do konca decembra leta 2000 celo pocenila za približno 6 %, kar je posledica več kot 30 % padca cene surove nafte od konca novembra do konca leta 2000. Sicer pa so cene surove nafte v letu 2000 doživele zelo visoke skoke za več kot 20 %. Primerjava povprečnih letnih cen nafte Brent v letu 1999 in letu 2000, kaže na realnejša dogajanja na naftnem tržišču, saj je znašala povprečna cena v letu 2000 28,5 USD/sodček, kar je v primerjavi z letom 1999 17,99 USD/sodček, višja za 58,5 %. Dogajanja na naftnem tržišču v zadnjem času pa kažejo na izredna prizadevanja držav OPEC-a, na znižanju proizvodnje med 1 in 1,5 mio. sodčkov na dan, kar bo vplivalo na cene surove nafte, saj se bodo verjetno ustalile v mejah med 25 in 28 USD/sodček.

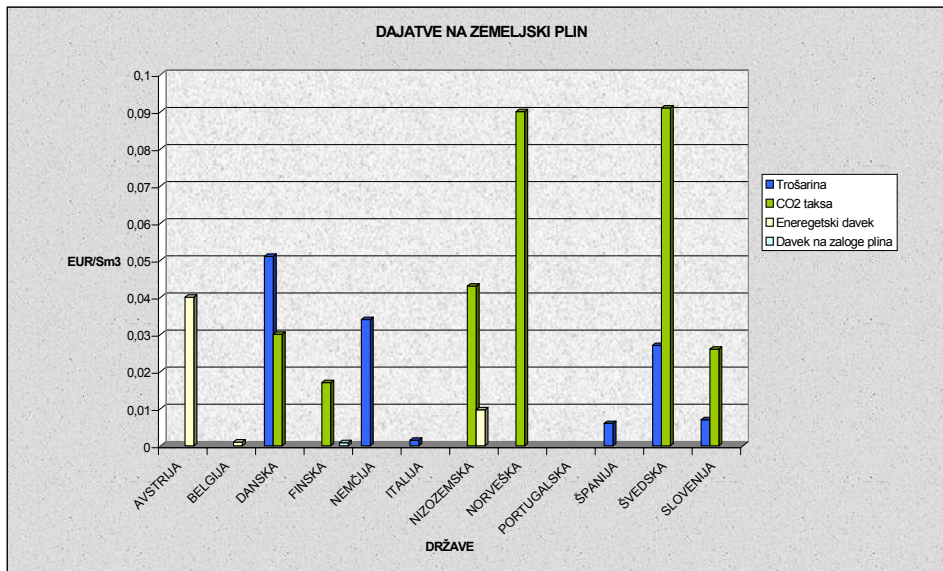
ANALIZA DAVKOV V ENERGETSKEM SEKTORJU

V nadaljevanju prikazujemo strukturo in stopnjo dajatev na posamezne energente v Sloveniji in državah EU. Ugotovimo lahko, da je struktura davkov pri zemeljskem plinu in električni energiji zelo heterogena. Cene zemeljskega plina so obremenjene z trošarinami, CO₂ takso ali energetskim davkom, odvisno od energetske politike posameznih držav. Cene električne energije pa so obremenjene s trošarinami, energetskim davkom ali posebnimi občinskimi davki.

Slika 3: Dajatve na električno energijo

Slika 4: Dajatve na zemeljski plin

VPLIV DEREGULACIJE NA CENE ENERGENTOV

Deregulacija energetskega tržišča je proces odstranjevanja kakršnih koli elementov državne regulacije in kontrole tržišča. V tem procesu je zelo pomemben element transparentnost stroškov in storitev. Liberalizacija energetskega tržišča zahteva možnost izbire dobavitelja električne energije ali zemeljskega plina od strani porabnika in dostopnost do omrežja. To pa pomeni, da bo elektroenergetsko prenosno in distribucijsko omrežje, dostopno proizvajalcem in porabnikom električne energije ter plinsko omrežje porabnikom zemeljskega plina, po vnaprej določenih in javno objavljenih pravilih oziroma javno objavljeno ceno za uporabo omrežja.

Uspešnost procesa liberalizacije tržišča z električno energijo pa tudi zemeljskega plina je v veliki meri odvisna od razvitosti omrežja ter zagotovilih za učinkovito delovanje tržišča, zaradi enotnega dostopa do omrežja.

Osnovna posledica deregulacije bi morala biti prav zniževanje cen energentov, oziroma manj intenzivna podražitev, če bi v prihodnosti na ceno energije bistveno vplivali mednarodni politični interesi.

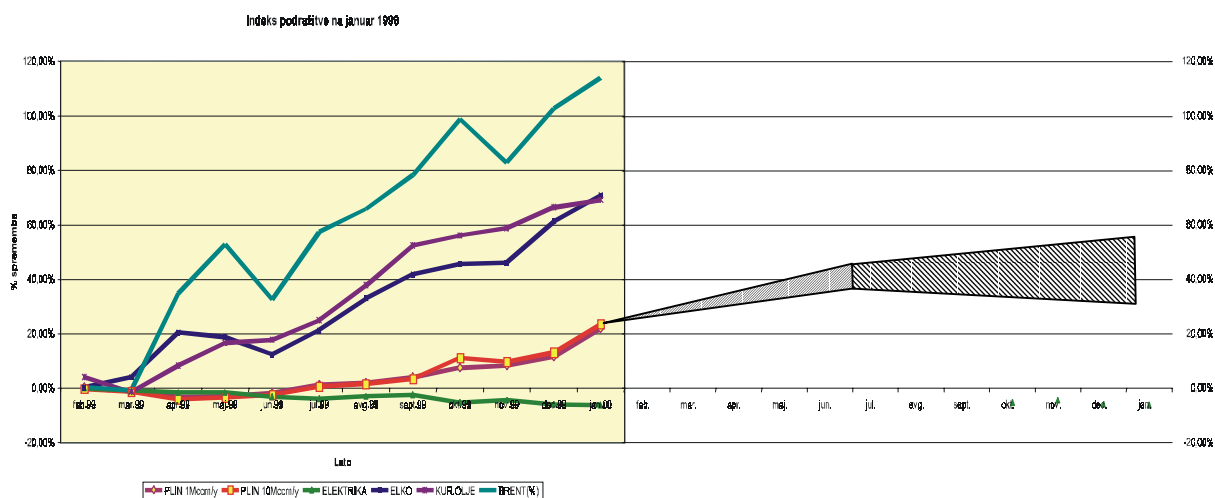
KRATKOROČNO IN DOLGOROČNO NAPOVEDOVANJE CEN

ZEMELJSKI PLIN

V državah, kjer je cena plina na podlagi metodologije spreminjanja cen vezana na cene surove nafte oziroma naftnih derivatov, je mogoče z določeno mejo natančnosti kratkoročno napovedovati gibanje cen zemeljskega plina. Danes se namreč velika večina pogodb, nabavnih in transportnih sklepa na podlagi gibanja cen surove nafte ali naftnih derivatov in sicer z 6 do 9-mesečnim zamikom ter tečajem USD.

V državah, kjer je cena plina vezana na nafto bodisi na transportnem nivoju ali neposredno v tarifnem sistemu, lahko tako vlada kot trgovci s plinom natančneje predvidevajo gibanje cene zemeljskega plina in s tem lahko racionalizirajo poslovanje.

Slika 5: Primer kratkoročnega napovedovanja cen

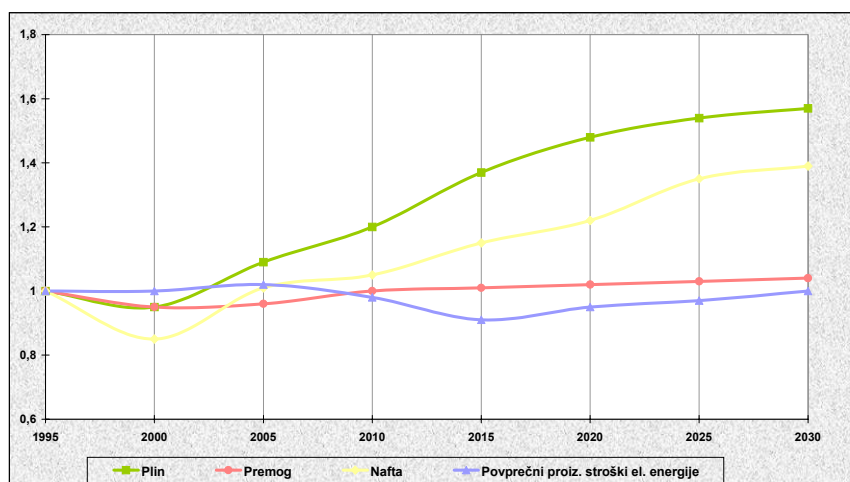

Kratkoročno napovedovanje cen predstavlja za državo eno od orodij pri prilagajanju davčne politike ter dodatne vhodne parametre pri napovedovanju kratkoročnih inflacijskih gibanj.

ELEKTRIČNA ENERGIJA

Gibanje cen električne energije je v neposredni povezavi z gibanjem stroškov proizvodnje oziroma stroškov goriv za elektroenergetske proizvodne objekte (premog, plin, nafta, uran). Pričakovati je, da bodo povprečni stroški proizvodnje električne energije do leta 2020 zmerno upadali. Razlogi za tak trend gibanja so povečanje konkurenčnosti, večja učinkovitost proizvodnje, večja uporaba tehnologij kogeneracije in umirjanje potreb po novih proizvodnih zmogljivostih.

Slika 6: Cene goriv in povprečni stroški proizvodnje električne energije (Indeks: 1995 = 1)

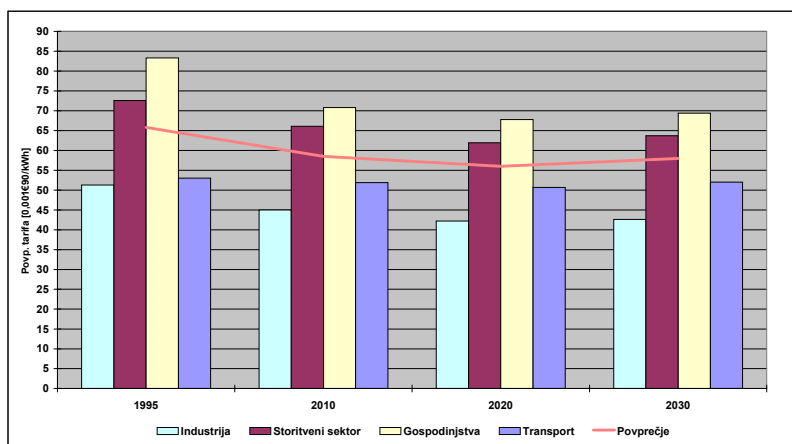
Vir: European Union Energy Outlook to 2020, EC

Kot je razvidno iz slike 6 je predvidena cena premoga konstantna za nadaljnjih 30 let. Pri plinu in tudi nafti pa so pričakovana večja nihanja. Rahlemu padcu cen nafte in plina (občutnejši padec cen nafte) okrog leta 2000 naj bi sledila konstantna rast, ko naj bi indeks rasti za leto 2030 za plin znašal 1,57 ter za nafto 1,39 /7/.

Zniževanje proizvodnih stroškov v naslednjih 20-ih letih, kljub višanju cen večine goriv, ki se uporabljajo pri proizvodnji električne energije, gre na račun povečevanja učinkovitosti proizvodnje. Rast proizvodnih

stroškov po letu 2015 pa je pričakovati kot posledico naraščanja investicij za kompenzacijo zmogljivosti zaprtih jedrskih objektov in občutnejšega naraščanja cen goriv.

Slika 7: Povprečne tarife za električno energijo

Vir: European Union Energy Outlook to 2020, EC

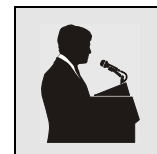
Gibanje povprečne tarife za električno energijo sledi gibanjem proizvodnih stroškov. Za leto 2020 se predvideva, da bo povprečna tarifa za električno energijo 15 % pod vrednostjo iz leta 1995, v obdobju od 2020 do 2030 pa naj bi se zvišala za približno 4 %. Največje nihanje vrednosti se predvideva za gospodinjjski sektor, saj v obdobju od 1995 do 2020 variira za skoraj 20 %, po drugi strani pa je za sektor transporta v enakem časovnem obdobju predvideno nihanje le za 5 %.

9. LITERATURA

1. Brečević D. in sodelavci: Primerjalna analiza stroškov proizvodnih objektov v elektroenergetskem sistemu Slovenije in izbranih državah Evropske Unije, IREET, Ljubljana, januar 2000
2. Brečević D. in sodelavci: Analiza konkurenčnosti zemeljskega plina, IREET, Ljubljana, februar 2000
3. Brečević D. in sodelavci: Izdelava metodologije za določanje in spremljanje cen toplotne energije v sistemih daljinskega ogrevanja, IREET, Ljubljana, maj 2000
4. Brečević D. in sodelavci: Analiza možnih modelov za oblikovanje cen zemeljskega plina na prenosnem omrežju, Ljubljana, IREET, junij 2000
5. Brečević D. in sodelavci: Primerjalna analiza (benchmarking) za proizvajalce in distributerje toplote v sistemih daljinskega ogrevanja v Sloveniji, Ljubljana, IREET, julij 2000
6. Brečević D. in sodelavci: Problematika cen električne energije za tarifne uporabnike, IREET, Ljubljana, januar 2001
7. European Commission: Energy Outlook to 2020, November 1999

O PREDAVATELJU

mag. ekon., mag. el. Djani BREČEVIČ, univ. dipl. inž

Mag. ekon., mag. el. Djani Brečevič je diplomiral leta 1982 na Fakulteta za elektrotehniko Univerze v Ljubljani, ter štiri leta kasneje na isti fakulteti uspešno zaključil magistrski študij. Leta 1982 se je zaposlil na Elektroinštitutu Milan Vidmar v oddelku za energetiko. V tem času je opravljal tudi naloge univerzitetnega asistenta za področje elektroenergetskih sistemov. Leta 1996 se je vpisal na podiplomski študij poslovne politike in organizacije na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljanski, ki ga je tri leta kasneje tudi uspešno zaključil. V obdobju od leta 1992 do leta 1996 je bil vodja Oddeleka za energetiko na Elektroinštitutu Milan Vidmar. Od leta 1998 je direktor Inštituta za raziskave v energetiki, ekologiji in tehnologiji (IREET Inštituta).